

Metageografia de la Catalunya Central: delimitacions i interpretacions territorials d'una regió en construcció

Xavier Oliveras González
Departament de Geografia
Universitat Autònoma de Barcelona
xavier.oliveras@uab.cat

Resum

S'analitza la construcció metageogràfica de la regió de la "Catalunya Central", partint del fet que la regió és una construcció intencional i social, carregada amb els interessos i percepcions dels agents socials implicats. La Catalunya Central s'ha bastit majoritàriament damunt de la metageografia en mosaic-estatista, i la seva anàlisi se centra en dos dels aspectes identificats de la seva construcció. En primer lloc es duu a terme una revisió de les propostes políticoadministratives de delimitació territorial, que poden classificar-se bàsicament entre les de caràcter longitudinal –Manresa i Vic en dues regions diferenciades– o transversal –en una única regió. En segon lloc es mostra l'existència, més o menys simultània, de diferents interpretacions territorials de la Catalunya Central realitzades a partir de les propostes de delimitació, indicatives de les càrregues de significat i de la percepció del territori.

Paraules clau: metageografia, regió, Catalunya Central, delimitació territorial, interpretació territorial

Resumen: *Metageografía de la Catalunya Central: delimitaciones e interpretaciones territoriales de una región en construcción*

Se analiza la construcción metageográfica de la región de la "Cataluña Central", partiendo de que la región es una construcción intencional y social, imbuida con los intereses y percepciones de los agentes sociales implicados. La Cataluña Central se ha construido básicamente a partir de la metageografía en mosaico-estatista, y su análisis se centra en dos de los aspectos

identificados de su construcción. En primer lugar se lleva a cabo una revisión de las propuestas político-administrativas de delimitación territorial de este ámbito, que pueden clasificarse entre las de carácter longitudinal—Manresa y Vic en dos regiones diferenciadas—o transversal—en una única región. En segundo lugar se muestra la existencia, más o menos simultánea, de diferentes interpretaciones territoriales de la Cataluña Central realizadas a partir de las propuestas de delimitación, indicativas de las cargas de significado y de la percepción del territorio.

Palabras clave: metageografía, región, Cataluña Central, delimitación territorial, interpretación territorial

Abstract: *A metageography of Central Catalonia: limits and territorial interpretations of a region in construction*

This paper analyzes the meta-geographical construction of the region of “Central Catalonia”, a social constructed region, loaded with the interests and perceptions of the implied social agents. Central Catalonia has been built mostly on the meta-geography in a state-mosaic mode, and its analysis focuses on two of the aspects identified their construction. In first place a revision of the politic-administrative proposals of territorial delimitation is carried out, that could be summarized in two basic proposals: the longitudinal—Manresa and Vic in two differentiated regions— or the transversal one, in one single region. In second place, I present the existent simultaneous territorial interpretations of the Central Catalonia carried out from the proposals of delimitation, pinpointing the burdens of meaning on the perceptions of this particular territory.

Key words: meta-geography, region, Central Catalonia, territorial limits, territorial interpretation

* * *

1. Introducció

Fent una mica d'història recordarem, simplificadament, que Immanuel Kant anà més enllà i superà el debat sobre la naturalesa de l'espai que enfrontava les teories de Gottfried Leibniz i Isaac Newton. Kant rebutjava la visió segons la qual l'espai havia de ser una entitat per si mateixa (Newton) o bé el producte d'un conjunt de relacions (Leibniz). Concloué que l'espai i el temps no són descoberts pels humans pel fet de ser elements objectius del món, sinó que formen part d'un marc conceptual a partir del qual organitzem les experiències. Seguint aquesta mateixa argumentació kantiana s'ha desenvolupat el concepte de metageografia (Lewis i Wigen, 1997), si més no un dels significats d'aquest mot polisèmic. Aquí és utilitzat per a designar el conjunt d'estructures espacials (i els seus elements tècnics i discursius) per mitjà del qual els humans ordenem els coneixements territorials. En aquest marc les estructures espacials, ni existeixen per si mateixes ni són el resultat de fenòmens espacials, sinó que resulten d'un procés de construcció sociocultural i intencional per part d'un col·lectiu

concret. La construcció metageogràfica contribueix a identificar i donar significat a l'espai; entendre i fer entendre els fenòmens que s'hi produeixen; i determinar una mirada sobre aquest i les relacions de poder.

Una de les característiques principals de l'estructura metageogràfica hegemònica actualment –la metageografia en mosaic-estatista– respon a la concepció i divisió del món en unitats clarament delimitades, sense superposicions (adscripcions duplicades) ni espais sense adscriure. L'exemple paradigmàtic és la divisió en estats o en regions. En el cas del temps –la història– en serien les edats (mitjana, moderna...). En aquest context, en l'article s'analitza el cas concret de la construcció metageogràfica de la Catalunya Central, dominada per les propostes políticoadministratives i d'ordenació del territori. L'interès en aquesta regió –aquesta estructura espacial– rau en què, en comparació amb les restants regions catalanes, presenta una problemàtica particular en el procés de construcció i en la seva acceptació social, visible en l'existència de diverses delimitacions i interpretacions territorials (més o menys simultànies en el temps) i en la justificació. Ens trobem davant d'una construcció força complexa de la Catalunya Central, o tal volta fallida, sobre la qual encara ara no existeix unanimitat en relació al que és i ha de ser aquesta regió.

2. La construcció metageogràfica de la regió

2.1. La metageografia

L'anàlisi metageogràfica aquí desenvolupada parteix del treball de Lewis i Wigen (1997), directament inspirat en el concepte de “metahistòria” de White (1973). L'ús del terme “metageografia” en geografia (però també en l'art o la teosofia) és relativament recent, datant les primeres aportacions de la dècada de 1960, en el marc de l'acadèmia soviètica, i caracteritzat per la seva polisèmia, feble difusió i utilització confusa. A grans trets, es poden distingir tres grups semàntics (Oliveras, 2009): la metageografia entesa com una branca de la geografia, l'objecte d'estudi de la qual és el pensament geogràfic, la teoria i el mètode; la segona accepció fa referència a la metageografia com a sinònim de paradigma geogràfic; i el darrer es refereix a les estructures a partir de les quals s'ordena el coneixement territorial. En aquest darrer grup s'hi inclouen, a més de Lewis i Wigen (1997), els treballs d'Agnew (1999), Raffestin (1978 i 1983), Suttermeister (2008), Taylor (2003) o Úscanga (2002), entre d'altres. Llevat de les aportacions de Raffestin, que tingueren un cert ressò en la geografia italiana dels anys 1980 (Adamo, 1983; Dematteis, 1985), la resta beuen directament de la definició de metageografia de Lewis i Wigen. La defineixen com “el conjunt d'estructures espacials a través de les quals les persones ordenen el seus coneixements sobre el món: els marcs que organitzen, sovint

inconscientment, els estudis d'història, sociologia, antropologia, economia, la ciència política i, inclús, la història natural" (Lewis i Wigen, 1997, p. IX) i, és clar, la geografia, però també, a més dels raonaments científics, els discursos polítics i fins al llenguatge i les metàfores més quotidianes. Així mateix, aquestes estructures són alhora el resultat d'unes decisions humanes, d'un grup social dominant, determinades per un coneixement imperfecte i situat espacial, social i culturalment. Per a l'anàlisi metageogràfica, Lewis i Wigen (1997) proposen deu variables (principis) a tenir en compte, relacionades amb la commensurabilitat, el determinisme geogràfic, els criteris definitoris, la càrrega històrica i ideològica... de les estructures espacials, als quals es poden afegir-ne d'altres, com la toponímia. Paral·lelament, i de forma complementària, Taylor (2003) identifica tres aspectes configuradors d'aquestes estructures: la pauta, el contingut i el significat.

Partint d'aquestes bases analítiques, s'ha aplicat en diverses unitats territorials, com els continents, els blocs supraestats, els estats-nació o les conques marítimes (Lewis i Wigen, 1997 i 1999; Suttermeister, 2009; Uscanga, 2002), o en altres com les xarxes de ciutats globals i l'estructura espacial de la globalització (Taylor, 2003) i el ciberespai (Gordon, 2006). D'altra banda, una anàlisi de la dimensió històrica de les metageografies permet també observar-ne la seva variació en el temps i la descripció de tipus diferenciats i, per tant, conceptualitzar-les com un procés de construcció. En el context del modern sistema-món, Taylor (2003) identifica quatre grans tipus successius, separats transitòriament pel que anomena "moments metageogràfics": la metageografia de la modernitat mercantil (ss. xv-xviii), la metageografia de la modernitat industrial (ss. xviii-xix), la metageografia en mosaic-estatisa (d'ençà el s. xix) i, en ple desenvolupament, la metageografia en xarxa.

2.2. La regió com a estructura metageogràfica

L'anàlisi metageogràfica s'ha concentrat únicament en estructures espacials macro i mesoescales, on resulten més evidents les arbitriietats i convencions metageogràfiques. Pel contrari no s'han analitzat encara estructures d'una escala similar a la regió, les províncies o les vegueries, o més petites, una mancança que ja detectava Unwin (1999, p. 204), en observar que s'obviaven "les estructures espacials de petita escala, del dia a dia, a través de les quals la gent viu i experimenta el món". De fet, el concepte "regió" és en si mateix una construcció metageogràfica, en tant que, malgrat la seva aparent homogeneïtat i coherència com a taxó espacial, qualifica realitats territorials diferents (l'ús de "regió" respon a escales i criteris variables en diferents contextos socioespacials). Així mateix, en tant que metageografia, la regió no només respon a les necessitats d'ordenar i controlar el coneixement territorial sinó també a unes relacions de poder, en tant que incorpora la perspectiva polític-teòrica-interpretativa dels

agents responsables de la seva construcció. Per últim, la metageografia d'aquest concepte també té una dimensió tipològica i històrica. La seva construcció s'ha produït i ha evolucionat a partir de diferents criteris, metodologies i perspectives teòriques, que corresponen, del segle XIX ençà, a la metageografia en mosaic-estatista, d'una banda, i en xarxa, de l'altra; igualment es troben a la base de la geografia regional "clàssica" i de la nova geografia regional, respectivament.

En el marc de la metageografia en mosaic-estatista, la regió ha estat concebuda *tradicionalment* com una estructura bàsicament immutable, estable i homogènia, independentment del seu origen, i per tant justificadora d'un cert determinisme geogràfic (Agnew, 1999; Dematteis, 2002; Lewis i Wigen, 1997). Així construïda, la regió parteix de la visió del territori com un trencaclosques (definició d'unitats perfectament delimitades, sense espais sobreposats o sense adscripció) i la consideració que els fenòmens geogràfics són necessàriament ordenats jeràrquicament, fet que permet que siguin unitats completament comparables i extraïbles dels seus contextos alhora que agrupables en unitats superiors i divisibles en inferiors. Per contra, des d'una perspectiva metageogràfica en xarxa, la regió és pensada com una construcció intencional de caràcter eminentment polític-ideològic i discursiu, fruit de les decisions intencionades d'uns agents socials concrets; i com una construcció social, fruit de les dinàmiques, fluxos i interrelacions socials, econòmiques, culturals i històriques (Dematteis, 2002; Taylor, 2003). Donat el cas que les decisions i les interrelacions i els fluxos varien en el temps i en les persones, la regió és entesa com un procés canviant, i consegüentment, no hi ha cap delimitació i interpretació territorials perfecta i única (Lewis i Wigen, 1997).

3. La construcció metageogràfica de la "Catalunya Central"

3.1. La regionalització de Catalunya

Abans de passar al cas de la Catalunya Central és necessària una breu explicació del context en el qual es produeix la regionalització de Catalunya. Per Pujol (2001) aquest és un tema, la *regió*, present en els estudis de divisió territorial realitzats durant el s. XX. Les propostes d'organització territorial realitzades, tot i no coincidir sempre en els principis (polítics, de gestió...), les variables de delimitació (unitats de relleu, estructura funcional interna...), ni en els resultats, posen de manifest la necessitat o la voluntat d'existència d'unes entitats territorials intermèdies entre les comarques i el país i/o d'uns processos i dinàmiques de caire supracomarcal, les quals majoritàriament parteixen (o es reconeix que han de partir) de la xarxa urbana existent. No obstant això, hi ha pocs treballs que tinguin com a marc espacial d'estudi un àmbit regional, en comparació amb el comarcal (Nadal *et al.*, 1994).

La llacuna bibliogràfica i conceptual en relació a la regionalització, en paral·lel a una abundància respecte a la comarcalització, respon d'acord amb Nadal *et al.* (1994) en gran mesura a la tradició del catalanisme polític, originada en el romanticisme, contrària a tot allò que recordi la divisió provincial de Catalunya i favorable a la comarcalització. De fet, fins als 1920 el catalanisme polític va plantejar la comarca com a única alternativa a les províncies, prescindint totalment de la possibilitat de formar ens intermedis. La *Ponència de la divisió territorial de Catalunya* (en especial els seus membres Antoni Rovira i Virgili i Pau Vila), l'any 1932, mostrà la visió incompleta de la qüestió territorial que tenia el comarcalisme. D'una banda, que la suposada artificialitat de la divisió provincial era falsa, en quant que els límits comarcals i provincials coincidien pràcticament en la seva totalitat. De l'altra, que s'havia confós la província (el continent) amb el centralisme unitari i assimilista de l'Estat espanyol (el contingut). Aquest reconeixement no comporta que la regionalització, sobretot en les propostes que plantegen un nombre reduït d'unitats, sigui acceptada per alguns sectors del catalanisme i en el discurs territorial popular. El domini de la tendència comarcalista i *antiprovíncia* pot explicar en part el fracàs dels projectes de regionalització, sobretot quan són similars al provincial.

D'altra banda, la regionalització de Catalunya s'ha bastit completament en el marc de la metageografia en mosaic-estatista, raó per la qual la seva construcció metageogràfica s'ha concentrat quasi exclusivament en els àmbits políticoadministratius i de l'ordenació i planificació territorials, succés anàleg al conjunt d'Europa (Jensen i Richardson, 2004). Des d'aquests àmbits s'ha generat un debat amb dues tendències clares. D'una banda, la creació de grans unitats que permetin una major eficiència i uns menors costos econòmics, però mancades d'una identitat comuna interna. De l'altra, la voluntat de coincidència d'aquestes unitats de l'administració pública amb els àmbits funcionals i/o amb una identitat, amb el resultat de la creació d'un major nombre d'unitats i de menor superfície i pes demogràfic. El debat de la regionalització de Catalunya, per tant, reflecteix una complexitat en la qual s'oposen diferents models d'organització i gestió del territori; una complexitat que no es pot reduir, com fa Nel·lo (2003), a considerar que és una absurditat la coincidència entre les àrees funcionals i les administratives. Un exemple n'és el debat de la divisió territorial en vegueries derivat de la proposta recollida en l'*Informe Roca* (2000) i en l'*Acord per a un govern catalanista i d'esquerres a la Generalitat de Catalunya* (2003). D'una banda s'apostà per una divisió en sis vegueries (Barcelona, Catalunya Central, Girona, Ponent, Tarragona i Terres de l'Ebre) i, de l'altra, se'n reclamà la creació de tres més (Alt Pirineu i Aran, acceptada, Alt Ter i Penedès *històric*) (Tarroja, 2005). Després d'un període en què fou posposat, s'ha reprès de nou amb l'*Avantprojecte de llei de l'organització veguerial de Catalunya*, de 2009. Igualment va mostrar-se, encara que amb una menor intensitat, arran de la divisió en àmbits funcionals territorials del *Pla Territorial General de Catalunya* (DPTOP, 1995).

Aquest debat afecta de manera molt especial la delimitació (la pauta metageogràfica) i interpretació (el contingut i el significat) territorial de la Catalunya Central. Les tensions generades sobre aquestes qüestions es deuen, en un sentit més general, al discurs comarcalista i *antiprovincia* i a l'oposició entre la coincidència o no de l'àmbit administratiu amb el funcional i identitari; però sobretot, en l'àmbit local, a la indefinició i manca d'identitat comuna d'aquesta regió i a la rellevància que els interessos polítics han adquirit en els discursos (des) favorables a la regió de la Catalunya Central (i l'Alt Ter i el Penedès *històric*).

3.2. La metageografia “Catalunya Central”

A més dels propis aspectes característics de les construccions basades en la metageografia en mosaic-estatista, una primera aproximació permet identificar-ne quatre propis de la Catalunya Central: una diversitat toponímica per a denominar aquesta regió; una configuració com a regió singular o plural; una diversitat de delimitacions territorials; i una centralitat geogràfica respecte Catalunya. Cal subratllar que els tres primers *atempten* contra la metageografia en mosaic-estatista, fet del qual deriva en part la complexitat en la seva construcció. Seguidament es mostren breument aquests aspectes, desenvolupant-ne algun més endavant.

Toponímicament la Catalunya Central ha estat identificada amb diverses denominacions, gairebé sempre circumlocucions, les més esteses de les quals actualment són “Catalunya Central” i “Comarques centrals”.¹ A més d'aquestes hi ha altres fórmules que emfatitzen aquesta posició central, com “Regió centre”, “Regió central” o “Àmbit central”. En d'altres ocasions s'ha denominat a partir dels elements físics del territori: “Àmbit de les planes intermèdies” o “Llobregat”. També cal afegir les denominacions més asèptiques, i suposadament més neutrals, formades a partir de l'assignació d'una xifra numèrica o una lletra (regió VII i supercomarca E). El recurs a més d'un topònim indica l'existència de diferents construccions paral·leles, que dificulta la funció mateixa de la toponímia. La denominació “Catalunya Central” està més estesa en l'àmbit acadèmic i dels mitjans de comunicació (*Regió 7. Diari de la Catalunya Central*), i darrerament també a l'administratiu, mentre que “Comarques Centrals” pràcticament només és utilitzada en el planejament territorial, tot i que també ha transcendit en els àmbits anteriors. En l'àmbit políticoadministratiu s'institucionalitzà amb la creació de la figura del “subdelegat del Govern per a la Catalunya Central”.² Per la seva banda, la denominació “Comarques Centrals” s'institucionalitzà a partir del *Pla Territorial General de Catalunya* (1995) i concretat amb el *Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals* (2006). Amb

1 Amb el nom de “Comarques Centrals” també es denomina la regió del País Valencià formada per les comarques de la Costera, la Vall d'Albaida, l'Alcoià, el Comtat, la Safor i la Marina Alta. Ha estat reivindicada com la “quarta província”.

2 Aquesta figura es va crear el 29-12-03. Va ser una de les primeres mesures del Govern de la Generalitat per avançar en la reforma de l'organització territorial de Catalunya.

aquesta nomenclatura es fa referència igualment a l'àmbit d'estudi de treballs acadèmics i tècnics. Paral·lelament existeixen els termes "Catalunya interior" i "Comarques interiors", si bé de menor difusió i encara major ambigüitat territorial. A diferència dels anteriors no s'ha institucionalitzat, malgrat que així s'ha intentat en alguna ocasió, tal com amb la proposta de creació de la vegueria de la Catalunya Interior (Tarroja, 2008).

La diferència en els substantius toponímics "Catalunya" o "Comarques" és interessant, ja que permet identificar el segon aspecte. El primer substantiu (en singular) denota una idea de regió "homogènia" o "cohesionada". En el seu origen la denominació de "Catalunya Central" feia referència a la seva localització a la depressió Central catalana,³ com a element comú d'aquesta regió. El segon (en plural) implica una regió formada per l'agrupació de diferents comarques i, per tant, d'una diversitat de situacions. El recurs a un o altre respon, per tant, i en primer lloc, al reconeixement amb el qual es vol dotar aquesta regió: com a unitat en si mateixa o com a unitat supereditada a una altra (en aquest cas, la comarca). En segon lloc assenyalen una posició jeràrquica en el territori diferenciada: mentre el primer indicaria el nivell regional com l'àmbit amb major concentració de poder dels agents polítics i socials que configuren la regió, el segon transmet la idea que és en el nivell comarcal on es concentra.

Més enllà dels significats associats a cada una de les denominacions, el tercer aspecte rau en l'àmbit territorial delimitat. Paral·lelament a la diversitat toponímica, existeix un nombre igual de delimitacions que, per si soles, compleixen amb la premissa de la metageografia en mosaic-estatista de la identificació d'un territori amb un nom. Ara bé, la seva superposició reflecteix una variació en els límits i uns àmbits no sempre coincidents. La multiadscripció d'algunes àrees, majorment la comarca en ser la unitat a partir de la qual es delimita, posa de manifest una problemàtica associada a com s'estableix la distinció entre una comarca definida com a "central" i una que no ho és; per tant, que forma part o no d'aquesta regió. La distinció està en funció d'una elecció política, si bé realitzada sota la coberta discursiva de mètodes científics, i oblidant, sovint, explicitar els interessos i criteris seguits.

En tot cas, per últim, l'àmbit territorial comú queda definit pel conjunt de comarques que tenen una localització geogràfica i cartogràfica, d'acord a una lògica metageogràfica dominada pels punts cardinals, "central": una centralitat definida per la seva localització relativa respecte a la resta de comarques o regions de Catalunya. D'aquest aspecte i l'anterior es desprèn que la delimitació de la Catalunya central parteix d'una indefinició prèvia d'aquesta regió: el seu àmbit resulta, en el procés de divisió de Catalunya, d'aplicar únicament la premissa metageogràfica en mosaic-estatista de no deixar espais buits.

---

3 Pau Vila (2003) [1928-1936], qui fou "el primer a emprar la denominació Catalunya central en un sentit semblant a l'actual" (Burgueño, 2007, p. 5), diferenciava entre la "Catalunya central mediterrània" (la meitat oriental de la Depressió central) i "Catalunya central continental" (la meitat occidental).

4. La delimitació de la Catalunya Central

En la construcció metageogràfica de la Catalunya Central es reflecteix clarament el domini que exerceix l'organització i gestió territorial en la configuració d'espais, raó per la qual les propostes i reflexions a l'entorn d'aquesta regió procedeixen i desemboquen majoritàriament en aquest àmbit. D'altra banda, cal tenir present que la seva construcció metageogràfica també s'ha bastit, si bé en menor grau, per mitjà d'altres mecanismes, com el de les publicacions periòdiques.⁴ En tot cas, la qüestió de la delimitació territorial, un dels quatre aspectes suara senyalats, respon a l'àmbit de l'organització. Sens dubte, en el conjunt de propostes de regionalització de Catalunya, la regió Central és la que presenta una major dificultat de delimitació i una major variabilitat en els límits. Això es dona a desgrat d'haver-hi un ampli reconeixement de l'existència d'aquesta regió i una voluntat explícita per a concretar-la, com ja deia Casassas (1984) fa un quart de segle. Aquesta mateixa variabilitat es produïa, si bé s'ha tendit a resoldre, en l'organització territorial dels departaments de la Generalitat de Catalunya (Casadevall, 2003). Aquest grau de variació pot entendre's com una indefinició, tot i que no es pot insistir en una delimitació espacial perfecta. Pel contrari, un dels problemes rau en la manca de claredat dels criteris utilitzats (d'honestedat tipològica), que, com es mostrarà, sovint no són explicats o són poc consistents.

Les propostes de regionalització analitzades es basen en una delimitació comarcal prèvia de Catalunya, supeditació fonamental per analitzar i entendre les regions resultants. Una de les raons de la manca d'honestedat tipològica possiblement sigui aquesta subordinació i dependència. La primera proposta en aquest sentit és la de Pau Vila de 1930, que marca l'arc temporal de l'anàlisi. Malgrat aquesta elecció, amb anterioritat ja s'havien formulat algunes propostes de divisió territorial amb finalitats políticoadministratives, com la divisió provincial de 1833 i assaigs previs, definits per Burgueño (1991; 1995) com els primers exemples de regionalització a Catalunya. Així, la proposta de divisió en sis districtes de 1820 delimità un àmbit central unit per primera vegada i amb capital a Manresa. Amb la seva creació "s'anticipava el que avui dia és la proposta clau en el debat a l'entorn de la divisió regional de Catalunya" Burgueño (1995, p. 88).

A continuació s'analitza la delimitació i criteris explicatius, sense voluntat de ser totalment exhaustiu, de diferents propostes, dividides en cinc períodes politico-històrics: 1) les propostes realitzades durant el període republicà i l'exili, 2) durant el franquisme, 3) en la democràcia fins a l'aprovació de la Llei 5\1987, 4) fins a la creació del *Pla Territorial General de Catalunya* (Llei 1\1995) i 5) posterior a aquesta llei i fins a l'*Avantprojecte de Llei de l'organització veguerial de Catalunya*, de 2009. En la taula 1 es mostra la relació entre les propostes analitzades, la denominació, les comarques incloses i els criteris utilitzats (quan són especificats pels autors).

---

4 Nadal *et al.* (1994) i Lluch i Nel-lo (1996) senyalen que els diaris *Regió 7* i *Nou 9* han contribuït més a una major cohesió i articulació territorial d'aquesta regió que no pas la descentralització de l'administració autonòmica. En aquest sentit Llurdés (1994) analitza *Regió 7* com a element d'articulació territorial.

Taula 1

Any	Autoria	Regió	Comarques*	Criteris
1	1931 Pau Vila	Supercomarca de Manresa	An, Ba, Be, Os i So ^(a)	estructura econòmica
	1936 Generalitat de Catalunya	Regió VII	An, Ba, Be i So	geografia física i comunicacions
		Regió VI	Ce, Os i Ri	estructura econòmica
	1945 Consell Assessor de la Generalitat de Catalunya	Comissaria del Llobregat Comissaria del Ter	An, Ba, Be i So AE, BE, Ce, Gi, Ga, Os, Ri i Sel	
2	1965 Enric Lluch i Max Canher	Manresa	An, Ba, Be i So	
	1971 Manuel Ribas	Vic	Os i Ri	
		regió urbana d'Igualada-Manresa regió urbana de Vic-Ripoll	An, Ba, Be i So Ce, Os i Ri	dinàmiques urbanes
	1975 Josep Serrano	Supercomarca C Supercomarca E Supercomarca G	Ga, Os i Ri Ba, Be i So An, CB, Se i Ur	estructura econòmica
3	1981 Lluís Casassas i Joaquim Clusa	Àrea d'administració territorial de Manresa	An, Ba, Be, Os i So ^(b)	geografia física i comunicacions
	1983 Manuel Ribas	Regió VII	An, Ba, Be, Ce i So	
		Regió VI	Ga, Os i Ri	
1987 Pla de Carreteres de Catalunya	Zona II	An, Ba, Be, Os i So	diferència RMB	
4	1988 Josep Oliveras	Manresa	An, Ba, Be, Ce, Os i So	estructura econòmica i comunicacions
	1989 Lluís Casassas i Joan Vilà-Valentí	Manresa	Ba, Be, Ce, Os, Ri i So	
		Joan Rebagliato	Central	Ba, Be, Os, Ri i So
	1991 Josep Franquet	Manresa	An, Ba, Be, Se i So	
	1992 Projecte Pla Territorial General de Catalunya	AFT de les Planes Intermedies	An, Ba, Be, Ce, Os, Ri i So	comunicacions i diferència RMB
	1994 Francesc Nadal	Regió Central	Llobregat-Cerdanya Osona-Ripollès	An, Ba, Be, Ce i So ^(c) Os i Ri ^(d)
5	1995 Pla Territorial General de Catalunya	AFT Comarques Centrals	An, Ba, Be, Ce, Os i So	comunicacions i diferència RMB
	2006 Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals		An, Ba, Be, Os i So	
	2000 Comissió d'Experts	Vegueria Catalunya Central	ASE, An, Ba, Be, Ce, Mo, Os i So	
	2001 Rafael Pujol		An, Ba, Be, Os, Ri i So ^(e)	diferència RMB
	2003 Jesús Burguenio	Vegueria Catalunya Central	ASE, An, Ba, BSE, Be, Ce, Mo, Llu, Os, Ri, So i VR	
	2009 Avantprojecte de Llei de l'organització veguerial de Catalunya	Vegueria Central	An, Ba, Be, Os i So	

* AE (Alt Empordà), An (Anoia), ASE (Alta Segarra), Ba (Bages), Be (Berguedà), BE (Baix Empordà), BSE (Baixa Segarra), CB (Conca de Barberà), Ce (Cerdanya), Ga (Garrotxa), Gi (Gironès), Llu (Lluçanès), Mo (Moianès), Os (Osona), Ri (Ripollès), Se (Segarra), Sel (Selva), So (Solsonès), Ur (Urgell) i VR (Vall de Ribes).

(a) La denominació emprada és: Ausona, Berguedà, Cardener-Bages i Conca d'Òdena.

(b) La proposta està efectuada en base a municipals: Berga, Calaf, Castellet, Gironella, Guardiola de Berguedà-Cercs, Lluçanès, Manlleu, Manresa, Moianès, Puig-reig, Roda de Ter, Sallent, Solsonès, Súria, Tona-Centelles, Vall de Ges, Vic i Voltregà.

(c) La proposta està efectuada en base a comarques (similars a les municipals): Alt Berguedà, Alta Segarra, Baix Berguedà, Bages Central, Bages Nord, Bages Occidental, Bages Oriental, Berguedà-Vall de Lord, Cerdanya, Moianès, Montserrat Nord i Solsonès-Cardener.

(d) La proposta està efectuada en base a comarques (similars a les municipals): Besora, Lluçanès, Plana-Collsabra, Plana de Vic-Guilleries, Plana Sud, Ripollès, Vall de Ges i Vall de Ribes-Freser.

(e) La proposta està efectuada en base a comarques (similars a les municipals): Alta Segarra, Alt Berguedà, Anoia Occidental, Bages Nord, Baix Berguedà, Berguedà Central, Bisaura, Castelltallat, Conca d'Òdena, Lluçanès, Moianès, Montserrat Nord, Pla de Bages, Plana Baixa, Plana-Collsabra, Plana de Vic-Sau, Ripollès, Vall de Ges, Vall de Ribes i Vall de Sant Joan.

4.1. República i exili

La primera proposta a què cal fer referència és l'elaborada per Pau Vila (1931) a instàncies de la Casa del Vallès.⁵ Hi divideix Catalunya en sis supercomarques, una de les quals és la de Manresa, amb capital en aquesta ciutat, per l'agrupació de les actuals comarques de l'Anoia, Bages, Berguedà, Osona i Solsonès, més els municipis de la Baixa Segarra i menys els de l'Alta Segarra. Vila no especifica els criteris utilitzats per a definir aquesta regió, tot i que assenyalava que és “una regió camperola i industrial d'agricultura magra i completament fabril” (Vila, 1977, p. 117). Hi proposa el mateix nombre de regions i les mateixes capitals que la proposta de la Diputació de Catalunya de 1820, així com també l'agrupació a la regió central de les comarques esmentades.

Aquest treball va servir de base per a la Ponència de la Divisió Territorial de Catalunya, el 1932. A proposta de Pau Vila i Antoni Rovira i Virgili es dibuixa una divisió territorial de demarcacions de segon grau, que prengueren el nom de *vegueria*, per mitjà de l'agregació de comarques⁶ (demarcacions de primer grau). Després d'uns primers assaigs, el 1933 es presentà el projecte definitiu que, amb alguna lleugera modificació, entre les quals la substitució del terme “vegueria” pel de “regió”, s'aprovà l'any 1936. S'establiren nou regions, de les quals la Regió VII, amb capital a Manresa, i la Regió VI, amb capital a Vic (tot i que es reconeixia que no era un centre intercomarcal), i sense la Garrotxa, comarca que el 1933 se li havia adscrit. La regió VII era descrita com les terres centrals de Catalunya i es justificava a partir de dues raons. La primera, eren les comarques travessades pel Llobregat i els seus afluent, Cardener i Anoia; i, la segona, les principals comunicacions (i per tant el comerç) d'aquestes comarques, en especial del Bages, Berguedà i Solsonès, convergien a Manresa. D'una forma semblant, la regió VI era explicada pel seu caràcter agropecuari “per excel·lència” i la industrialització gràcies al Ter. No obstant això, Lluís Solé Sabarís (el pare del qual, Felip Solé, fou membre de la ponència) assenyalava que la seva delimitació es basava “únicament en el coneixement directe i clarivalent, si voleu intuïtiu, del país, més que en estudi analític de les àrees d'influència de les diferents capitals regionals” (Solé, 1975, p. 470).

Ja a l'exili, l'any 1945 el Consell Assessor de la Generalitat de Catalunya⁷ presenta una proposta, endegada per Antoni Rovira i Virgili, en la qual es dividia Catalunya en cinc comissaries, resultants de l'agregació de les regions de 1936 (conseqüentment no s'explica l'adscripció de les comarques a les comissaries). La Catalunya Central és dividida en dues comissaries: del Llobregat, amb capital a Manresa, i integrada per la regió VII; i del Ter, amb capital a

5 “Una divisió de Catalunya en comarques”, el text fou publicat el 1931 a *El problema comarcal de Catalunya* (Glanadell et al., 2005); i posteriorment a Vila (1977).

6 La delimitació de les comarques de 1932 no correspon a l'actual delimitació comarcal, de 1987. Per veure els canvis en la delimitació comarcal es pot consultar el treball de Burgueño (2003).

7 Consell Assessor de la Generalitat de Catalunya (1945): “Projecte de divisió territorial de Catalunya” a Lluich i Nel-lo (ed.) (1984), p. 29-32.

Girona, i integrada per les regions VI i II. La comissaria del Llobregat no es justifica, i la ponència redactora s'excusa dient que "creu justificada la creació d'una cinquena unitat administrativa, amb capitalitat a Manresa [...], per raons múltiples que, de tant evidents, no cal esmentar". Pel que fa a la regió de Vic, tot i la seva adscripció a la comissaria del Ter, la considera dubtosa i planteja la possibilitat d'adscriure-la a Manresa.

4.2. Franquisme

Les províncies són una de les peces bàsiques de l'administració territorial de l'estat franquista, traslladant-la a la planificació territorial. Tot i el seu domini com a unitat regional, es produïren alguns reconeixements vers la Catalunya central, com en el *Pla Provincial de Barcelona*, de 1959.⁸ Una de les idees bàsiques fou la preocupació pel gran creixement de les ciutats i pel desequilibri territorial produït per la industrialització. Com a resultat es presentava una oposició entre la Gran Barcelona i la resta de la província, i es reconeixia a Manresa com a centre supracomarcal en relació a la seva àrea d'influència, sense ser delimitada.

Paral·lelament durant aquest període es consolida i adopta la divisió comarcal i regional de 1936 com a pròpia pels partits polítics, els sindicats, les entitats cíviques, els moviments socials i el món acadèmic. Els estudis geogràfics, històrics o econòmics l'empraren com a base territorial, a vegades amb lleugeres modificacions, contribuint a la seva divulgació i popularització. Això explica en part el debat comarcal i, en menor mesura, regional, aparegut amb la recuperació de l'autonomia. Va haver-hi diverses propostes d'agrupació de comarques en noves regions o modificacions de les de 1936 (Lluch i Nel·lo, 1984). Una de les més interessants és l'elaborada per Enric Lluch i Max Canher, de 1965 (Lluch i Nel·lo, 1984, p. xxxvii). La regió VII es mantenia intacta, però en canvi la regió de Vic es reduïa per la segregació de la Cerdanya, que era agregada a la regió de la Seu d'Urgell. Aquesta és la primera proposta on la regió de Vic és formada només per Osona i el Ripollès.

Posteriorment, l'any 1971 l'urbanista Manuel Ribas⁹ (que havia participat en la redacció del *Pla Provincial de Barcelona*) definia les regions urbanes d'Igualada-Manresa i de Vic-Ripoll, coincidents amb la Regió VII i la Regió VI respectivament. D'una banda, explica que "l'enllaç d'Igualada amb Manresa (i no amb Martorell o Vilafranca, com semblaria més realista) ha estat previst en funció del pròxim reforçament de l'eix del Llobregat". De l'altra, assenyala que aquest mateix reforçament "farà gravitar la Cerdanya sobre Manresa, i no sobre Vic com fins ara". Tot i això apunta que, a causa de les fortes relacions amb Barcelona, podrien integrar-se a la regió urbana de Barcelona.

8 Pla Provincial de Ordenación de la Provincia de Barcelona (1959) a Lluch i Nel·lo (ed.), 1984, p. 1121-1135.

9 RIBAS, Manuel (1971): "Present de les comarques a Catalunya" a Lluch i Nel·lo (ed.), 1984, p. 99-103.

Per últim, l'equip dirigit per Josep Serrano (1975)¹⁰ va delimitar 10 supercomarques, com a unitats bàsiques d'administració, a partir de la divisió comarcal de 1936. Tot i que no s'especifiquen les raons d'adscripció de les comarques, l'interès d'aquesta proposta rau en el fet que la Catalunya Central és dividida en tres unitats: supercomarca C (amb capital a Ripoll, correspon a la conca del Ter), E (Manresa, la del Llobregat i Cardener) i G (Cervera, la de l'Anoia). Cada una es caracteritza per una especialització productiva mínima a la qual caldria tendir.

4.3. 1977–1987

Fins l'aprovació de la Llei 5/1987 es manifestaren diverses reivindicacions regionals, partint sempre de la divisió de 1936. El debat es bifurcava, en general, entre la voluntat del seu restabliment (des d'una restauració absoluta fins a l'aplicació de retocs) i el desig d'endegar un nou procés d'organització territorial. Una part important d'aquest debat es desenvolupà en l'Àmbit VIII (Ordenació del Territori) del Congrés de Cultura Catalana, en el qual es discutiren força propostes, on es tendia a diferenciar una regió de Manresa i una de Vic.

Cal destacar el treball de Casassas i Clusa (1981), on es proposen cinc unitats per a l'administració perifèrica de la Generalitat, una de les quals correspon a l'àrea de Manresa. Hi és justificada pel fet que Manresa s'havia erigit en el centre de les conques mitjanes i altes del Llobregat i Cardener. Osona, per tant, no correspondria a aquesta àrea; tanmateix hi és adscrita, tot i reconèixer que forçadament, en previsió de l'eix Transversal, que n'hauria de facilitar la comunicació. En canvi, l'Anoia (amb la Baixa Segarra) s'integra a l'àrea de Barcelona en base a les dinàmiques creixents entre Igualada i Barcelona (que també es reconeixen per a Vic). Una segona proposta (en 8 regions, 2 regions-comarca i 2 regions metropolitanes) prové altra vegada de Ribas, de l'any 1983.¹¹ Delimitava la Regió VII, formada per les quatre comarques de 1936 juntament, per primera vegada, amb la Cerdanya, i la Regió VI, a la que s'hi adscriu la Garrotxa. Ribas assenyalava que la seva delimitació fou una tasca fàcil, si bé no especifica quins criteris utilitzà. Buscava crear regions homogènies demogràficament en el conjunt de l'arc de la Depressió Central Catalana (regions de Lleida, Manresa, Vic i Girona). A diferència de l'anterior, posà l'accent en el reforçament de l'eix del Llobregat i del Ter.

Per últim cal fer esment a la divisió en cinc zones del *Pla de Carreteres de Catalunya* (1987), per a l'elaboració de plans zonals. Les àrees són coincidents amb la delimitació provincial, llevat del cas de la Zona II, fruit de la partició de la província de Barcelona i l'agregació del Solsonès. Des d'un punt de vista

10 SERRANO, Josep (dir.) (1975). "Hipòtesi d'ordenació territorial de la regió catalana" a Lluç i Nel·lo (ed.), 1984, p.125-131.

11 RIBAS, Manuel (1983): "Una proposta de divisió territorial de Catalunya: fonaments, bases i traçat" a Lluç i Nel·lo (ed.), 1984, p. 800-838.

de l'organització i gestió de la xarxa viària, cercava un tractament específic diferenciat per a la regió metropolitana i la resta de la província, amb problemàtiques molt diferents.

4.4. 1987–1995

L'any 1987 es va aprovar la *Llei del règim provisional de competències de les diputacions provincials* (5\1987, de 4 d'abril), per la qual s'establí que Catalunya hauria de dividir-se en regions, en un nombre no inferior a cinc, per agrupament comarcal. La llei no es desenvolupà mai, però s'elaboraren algunes propostes. Una prové de l'informe de Josep Oliveras (1988)¹², basada en diferents hipòtesis i en una divisió en cinc regions (una de les quals Manresa). La millor opció es basava en l'heterogeneïtat de les activitats econòmiques comarcals, en la realització de l'eix Transversal i en la recerca d'un cert equilibri dels serveis entre les ciutats d'Igualada, Manresa, Puigcerdà i Vic. Una segona proposta es deu a Josep Franquet,¹³ de 1991, que delimitava una regió de Manresa en la qual s'adscribia la Segarra. De major interès és la que Lluís Casassas i Joan Vilà-Valentí (1989)¹⁴ presentaren per encàrrec de la Comissió de Delimitació Territorial. Es tracta d'una divisió en cinc regions (més la regió especial de la Val d'Aran), reformulant el pla de Casassas i Clusa (1981). La regió de Manresa s'ampliava amb la Cerdanya i el Ripollès, alhora que consideraven la possibilitat de definir una subregió formada per Osona i el Ripollès. Un altre exemple de reagrupament comarcal és l'elaborat per Joan Rebagliato, també de 1989, que suggereix la creació de nous regions. La regió Central, amb capital a Manresa, és formada a partir de la unió de les àrees funcionals d'aquesta ciutat i de Vic. L'àrea d'Igualada, per la seva banda, s'integraria amb les comarques del Penedès per constituir la regió de Penedès i Anoia.

Per últim, cal fer atenció al document, de 1994, dirigit per Lluís Casassas i, després de la seva mort, pel seu fill Jordi Casassas, i coordinat per Francesc Nadal. A partir de l'anàlisi de la realitat territorial (física, cultural, històrica i socioeconòmica) es determina l'estructuració de Catalunya en cinc regions. Una és la Regió Central (o de la Catalunya Central), amb capital a Manresa, en la qual s'apleguen les àrees funcionals d'Igualada, Manresa, Vic i Puigcerdà. Es posa de manifest les escasses interrelacions existents, donat que els fluxos principals s'orienten vers la regió metropolitana de Barcelona. Precisament són agrupades amb l'objectiu de cohesionar aquestes comarques i d'assegurar els seus interessos i projectes. Així mateix, se suggereix la creació d'un subregió d'Osona-Ripollès, amb capital a Vic, amb una tractament diferenciat. És a dir,

12 OLIVERAS, Josep (1988). *La regió de Manresa. Hipòtesi de treball*. Multicopiat. Citat a Oliveras i Giménez, 1992, p. 22-23.

13 FRANQUET, Josep M. (1991). *L'organització territorial en vegueries: un model racional per a Catalunya*. Citat a Oliveras i Giménez, 1992, p. 22-23.

14 Citat a CASASSAS, Lluís (1991): "L'organització territorial de Catalunya", *Gran geografia comarcal de Catalunya*, vol. I, p. 17. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

“la regió Central és, en bona part, una aposta de futur” (Nadal *et al.*, 1994, p. 573).

4.5. A partir del Pla Territorial General de Catalunya (1995)

La regionalització va prendre una embranzida amb l'elaboració del *Pla Territorial General de Catalunya*. En la Memòria (1992) són delimitats sis àmbits funcionals territorials (AFT), d'aplicació dels plans territorials parcials. Un dels AFT correspon a la Catalunya Central, denominat Àmbit de les Planes Intermèdies i integrat per set comarques. Després de l'estudi de les al·legacions presentades s'aprovà definitivament el 1995, passant-se a denominar de les Comarques Centrals i format per sis comarques (el Ripollès s'adscriu a les Comarques Gironines). Posteriorment, l'any 2001, amb la llei 24\2001 s'afegeix un setè AFT (l'Alt Pirineu i Aran), que comportà una nova redelimitació (la Cerdanya passà a aquest nou àmbit). La delimitació definitiva correspon a l'àmbit del *Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals* (2006), que ha estat el pres en l'*Avantprojecte de Llei de l'organització veguerial de Catalunya* (2009) per a la definició de la Vegueria Central. Un dels principals objectius d'aquells plans és fixar la xarxa viària comarcal i local, i en aquest sentit les raons de la delimitació cal buscar-les en la dotació existent d'infraestructures de transport. Per a la Catalunya Central es considera que la problemàtica de les infraestructures és similar (els eixos viaris s'articulen seguint els cursos fluvials, vers Barcelona) i, amb l'objectiu d'evitar-ne l'efecte xuclador, d'una banda, i potenciar-ne les interrelacions, de l'altra, aquestes comarques són agrupades.

En el conegut com a *Informe Roca* (2000), encarregat per la Generalitat de Catalunya i prenent com a punt de partida els àmbits definits en el *PTGC* (1995) (abans de la modificació de 2001), es delimita la vegueria de la Catalunya Central, a la qual s'adscriu l'agrupament municipal de la Baixa Segarra (incorporat a la comarca de l'Anoia).¹⁵ S'admetia la possibilitat que la Cerdanya passés a formar part de la vegueria de Ponent i el Ripollès (adscriu a la vegueria de Girona) passés a la Catalunya Central. Pel que fa la capitalitat, s'estableix que la seu institucional es localitzi a Manresa, però fent un especial reconeixement al paper històric i cultural de Vic i a la significació d'Igualada. Partint d'aquesta proposta, Jesús Burgueño el 2003 delimita la vegueria de la Catalunya Central adscrivint-hi el Ripollès, d'acord amb la possibilitat apuntada en l'*Informe Roca*. Ni en un cas ni en l'altre s'exposen els arguments justificatius d'aquesta vegueria.

Per últim, cal fer també referència a l'informe *Administració local i territori a Catalunya. Nou model d'organització territorial*, de 2001, dirigit per Rafael Pujol i encarregat per la Diputació de Barcelona, com a proposta paral·lela a l'*Informe Roca*. S'apunta la creació de quatre vegueries i tres regions, cap de

---

¹⁵ En aquest informe també es fa una proposta de reorganització del mapa municipal i comarcal, de manera que els límits de les comarques no coincideix amb les actualment vigents. Pot veure's el mapa resultant a Burgueño, 2003, p. 129.

les quals correspon a la Catalunya Central. No obstant això, es contempla la creació de la regió Metropolitana de Barcelona en el si de la vegueria de Barcelona, reconeixent indirectament l'existència de la Catalunya Central. Estaria articulada per les àrees urbanes d'Igualada, Manresa (amb Solsona i Berga) i Vic-Ripoll, les quals presenten molta relació (i creixent) amb la regió metropolitana i molt poca entre elles. Les diferències morfològica i paisatgística de la Catalunya Central amb el nucli metropolità són els motius pels quals no forma part de la regió metropolitana.

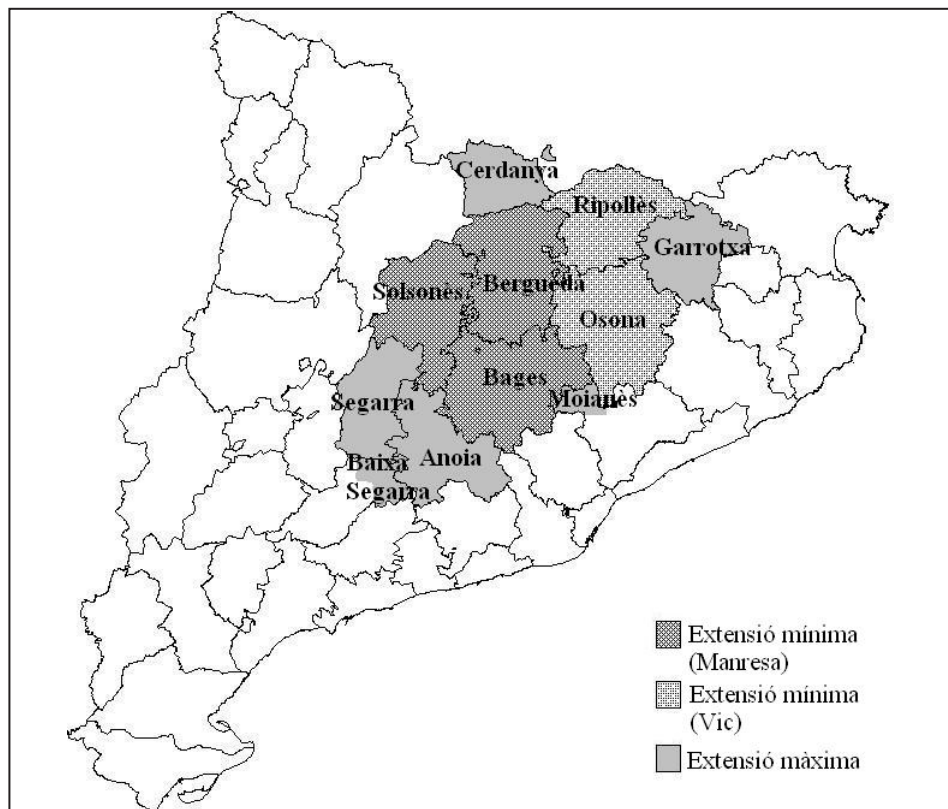
5. Interpretacions territorials de la Catalunya Central

La interpretació territorial de la Catalunya Central es realitza en dues tendències oposades, d'acord a l'anàlisi realitzada per Mercader (2002) dels estudis sobre el desenvolupament territorial d'aquesta regió. La primera tendència correspondria a una interpretació a escala local en què cada ciutat o sistema urbà se centra només en el seu propi entorn o comarca. Aquesta tendència nega o bloqueja una interpretació del conjunt regional que, segons Mercader (2002), es desprèn de bona part dels treballs que analitza. Per contra, la segona, minoritària, correspon a una interpretació a escala regional. En aquest apartat es mostren les interpretacions territorials emmarcades en aquesta segona tendència. La Catalunya Central ha estat interpretada a partir de diferents característiques més o menys comunes en el seu conjunt. Són nombroses les ocasions en les quals es duen a terme generalitzacions àmplies d'alguns trets a fi de justificar la seva existència i/o interpretar-la de forma cohesionada.

5.1. Àmbits d'interpretació: els caràcters transversal i longitudinal

Les diferents propostes permeten establir una extensió mínima i màxima de la Catalunya Central (figura 1). D'una banda, l'àmbit centrat a Manresa inclou com a mínim les comarques del Bages, el Berguedà i el Solsonès, pràcticament coincident amb la conca mitjana i alta dels rius Llobregat i Cardener. De l'altra, el centrat a Vic inclou Osona i el Ripollès; la conca mitjana i alta del Ter. L'extensió màxima es forma per l'agregació d'altres comarques a aquests dos àmbits i/o la unió d'aquests. Aquestes extensions estan directament relacionades amb un caràcter transversal o bé longitudinal d'aquesta regió. Així el caràcter transversal correspon amb l'extensió màxima, seguint el sentit de la Depressió Central catalana, pel que fa a unitats de relleu, o a l'Eix transversal, pel que fa a infraestructures de mobilitat; i el longitudinal amb la mínima, seguint els eixos fluvials i de transport que travessen aquesta depressió vers Barcelona. L'excepció n'és la Cerdanya que, si bé forma part de l'extensió màxima, la seva agregació s'explica per raons longitudinals.

Figura 1. L'extensió de la Catalunya Central

Aquesta mateixa dualitat es pot observar històricament. La diferència entre comtats i bisbats, d'una banda, i vegueries i corregiments, de l'altra, rau en l'estructura longitudinal d'aquests segons, seguint els eixos fluvials, a diferència dels primers que ho feien transversalment. En les propostes de delimitació analitzades la diferència radica, a grans trets, en la distinció o coincidència entre l'àmbit funcional/identitari i l'administratiu. En els casos que la delimitació administrativa es basa en els àmbits funcionals, la regió és bastida sobre un caràcter longitudinal reflex de l'existència de relacions intraregionals i interregionals (amb Barcelona) nord-sud. Pel contrari, quan es delimita d'acord no a la funcionalitat sinó per a la correcció de disfuncionalitats, s'esbossa una extensió màxima, amb l'objectiu polític de cohesionar-la i/o atorgar-li un tractament diferenciat al de Barcelona. Cal tenir en compte, a més, la decisió referent al nombre d'unitats territorials a crear. En les propostes que n'estableixen un nombre reduït (5-7), la Catalunya Central adquireix un caràcter transversal i decididament a enfortir i cohesionar les relacions entre les àrees urbanes d'Igualada, Manresa i Vic. Per contra, en les propostes que n'estableixen un nombre superior a set, les regions resultants tenen un caràcter longitudinal i destinat a enfortir les relacions amb Barcelona.

Sigui com sigui, la configuració regional de Catalunya es fa dependent del rol cultural, social i econòmic de Barcelona. En aquest sentit, el paper estructurant dels eixos fluvials s'entén en funció de la localització de Barcelona. El caràcter transversal, consegüentment, també és el resultat dels processos i localització d'aquesta ciutat. Com es veurà en les diferents interpretacions territorials, Barcelona sempre hi constitueix un element clau.

5.2. Sis interpretacions territorials: sis iconografies

A partir de les propostes de divisió i de diverses reflexions sobre aquesta regió, han estat identificades sis interpretacions o iconografies: a partir dels antecedents històrics es defineix com una regió històrica, a partir de l'estructura productiva es defineix com una regió industrial; a partir de les infraestructures de mobilitat com una cruïlla en la xarxa d'infraestructures; a partir de la centralitat d'una ciutat com al territori o regió de Manresa; a partir de la centralitat de diverses ciutats com una xarxa de ciutats mitjanes; i, per últim, a partir de la configuració de les altres regions de Catalunya com una "terra de ningú". Com s'observa en la taula 1 no hi ha una simultaneïtat històrica en les interpretacions: l'estructura econòmica s'ha utilitzat com a criteri per a la delimitació regional fins a la crisi capitalista dels 70; les característiques físiques només en les primeres propostes; o la diferenciació de la Catalunya Central de la regió de Barcelona és produïda a partir dels 1980. Tot i això es produeixen simultaneïtats, algunes d'elles basades en la reproducció d'interpretacions anteriors, al marge de l'especificitat històrica.

5.2.1. Antecedents històrics: regió històrica

En la justificació i interpretació de la Catalunya Central hi ha hagut un ús explícit de la història. Els seus antecedents, com en les restants regions a Catalunya, se solen situar primerament en l'època comtal, tant en els comtats com en els bisbats (Nadal *et al.*, 1994; Sabaté, 1997; Burgueño, 2003 i 2007). La Catalunya Central s'estructurarà, força fragmentàriament, en els comtats de Berga, Osona, Ripoll i Urgell i, amb una menor fragmentació i major estabilitat, en els bisbats de Vic i Solsona. A continuació també se cita la divisió en vegueries i corregiments, si bé no es pot considerar que tinguin estrictament un caire regional, si no més aviat comarcal. Tanmateix algunes vegueries configuraven espais de característiques i dimensions regionals i, en aquest sentit, Nadal *et al.* (1994) assenyala el cas de la vegueria de Manresa (conjuntament amb les sotsvegueries del Lluçanès i Berga, que hi estaven vinculades). El mateix s'ha argumentat en el cas d'alguns dels corregiments, que estructuraren espais que han tingut continuïtat en propostes contemporànies (Burgueño, 1995). D'altra banda, per bé que en la construcció metageogràfica no s'ha fet tant ús de la divisió provincial i similars, per influència del catalanisme polític, algunes

referències han aparegut. En especial cal fer referència a les propostes de divisió en districtes de la Diputació de Catalunya (de 1813, 1820 i 1821) (Burgueño, 1991). Paral·lelament al recurs d'aquelles divisions, també s'han utilitzat les propostes d'organització territorial de Catalunya aquí analitzades, amb especial referència a la divisió de Pau Vila (Nadal *et al.*, 1994; Burgueño, 2003 i 2007). En aquest darrer sentit, la Catalunya Central malgrat ser bastida com a regió històrica, resulta ser més aviat una regió autoreferenciada en propostes de creació que guanyen historicitat a mesura que avança el temps.

5.2.2. Estructura productiva: regió industrial

Aquesta regió s'ha interpretat sovint com un espai d'eixos fluvials d'antiga industrialització, tal i com fan Ferrer (1987), DPTOP (1992; 1995) i Llussà (1983; 2002), fet amb el qual es justifiquen algunes de les propostes de delimitació. En aquest sentit cal assenyalar que, si bé existeix poca relació entre l'Anoia, el Bages i Osona (ja que les tres tenen una comunicació preferent amb Barcelona), aquestes comarques tenen com a característica comuna la seva especialització econòmica i història de la industrialització (Llussà, 2002) i les determinacions que aquest fet continua comportant a l'economia actual (DPTOP, 1995) o de la seva similar relació en termes urbans i demogràfics amb la Regió Metropolitana de Barcelona (Ludevid, 2003a i 2003b). El Berguedà i el Ripollès hi mantenen una relació estreta a través de l'eix del Llobregat i del Ter, alhora que la història industrial d'ambdues és similar a la de la resta de les comarques. Per últim, el Solsonès, una comarca de muntanya com les dues anteriors, no presenta similituds quant a especialització econòmica, història de la industrialització o relacions amb la Regió Metropolitana de Barcelona. En canvi, té una estreta relació amb el Bages a través de l'eix del Cardener. Berguedà, Solsonès i Ripollès tenen la característica comuna de posseir fortes relacions amb les àrees urbanes de Manresa i Vic, i haver-se especialitzat productivament en activitats primàries.

Tenint en compte el caràcter longitudinal, les dinàmiques territorials desenvolupades històricament han convertit a la Catalunya Central en "un dels espais més representatius del model territorial configurat per la industrialització a Catalunya. [...] La «Catalunya-ventall» dibuixada pels eixos de localització industrial des de mitjans del segle XIX [...], a la cruïlla dels quals es trobava Barcelona [...]" (Llussà, 2002, p. 52). La lògica, per tant, de la seva construcció regional és fruit del procés tecnològic i econòmic del model de desenvolupament industrial, la crisi del qual (1960-1980) qüestiona la seva estructuració i articulació. Tanmateix els efectes de la crisi i la conseqüent reestructuració econòmica són també similars (DPTOP, 1995 i 2005; Ludevid, 2003a i 2003b).

5.2.3. Cruïlla d'infraestructures de mobilitat

Llussà (2002), Ludevid (2003a, 2003b), Bricollé (2005) i López (2006) exposen que la Catalunya Central té com a característica comuna els eixos de

comunicacions: els existents eixos del Llobregat, Transversal, del Cardener, del Ter, Transpirinenc i, en desenvolupament, Diagonal. Aquesta dotació converteix la Catalunya Central en un nus d'infraestructures amb una centralitat redimensionada, tant en les relacions interiors de Catalunya com exteriors entre Catalunya i les regions del sud-est de França. Tot i això, com senyala Bricollé (2005), les deficiències són molt importants i el procés per a resoldre-les és molt llarg, fruit del retard acumulat. Aquesta característica s'ha volgut interpretar com un element nou i amb un gran potencial en l'articulació de la Catalunya Central (Bricollé, 2005; López, 2006), si bé aquesta característica és continuïsta respecte a bona part de les raons que expliquen i justifiquen algunes propostes de delimitació. La principal diferència rau en la redimensió a escala europea.

5.2.4. Centralitat urbana: el territori de Manresa

Des d'una concepció tradicional del concepte de regió, i tenint en compte el caràcter longitudinal, l'estructura productiva i els eixos de transport, aquest àmbit territorial s'ha definit sovint, sigui per raons funcionals o de percepció dels agents socials, com la regió o el territori "de Manresa", tal i com manifesten Casassas (1984), Oliveras i Giménez (1992) i Oliveras (2004). Aquesta interpretació "es fonamenta en el fet que la ciutat n'ocupa la base, en el punt d'enllaç de les rutes principals, punt on conflueixen i per on es canalitzen els resultats de l'activitat social—industrial, comercial, cultural, administrativa—dels altres centres menors establerts al llarg dels eixos de comunicació" (Casassas, 1984, p. 30). Així, la regió de Manresa "és l'àrea d'atracció de la gran ciutat bagenca que, en els darrers temps, s'ha erigit en el centre de les terres centrals de Catalunya" (p. 31). Aquesta interpretació, vàlida en el cas del Bages, el Berguedà i el Solsonès, s'ha volgut traslladar al conjunt de les àrees d'Igualada i de Vic, que tot i reconèixer la menor intensitat de relacions amb la de Manresa, s'esperava poder incrementar amb els eixos Transversal i Diagonal. La inclusió d'aquestes dues àrees en la "regió de Manresa" ha estat l'origen en ocasions, o l'excusa, del rebuig a la Catalunya Central.

5.2.5. Xarxa de ciutats mitjanes

En contraposició a la interpretació anterior, i partint del caràcter transversal, Bailo i Rull (2003), Nel-lo (2003) i Valls (2004) consideren que la Catalunya Central té l'oportunitat de construir-se com un agregat de ciutats intermèdies a l'interior de Catalunya, en front d'una gran concentració urbana al litoral i a la Regió Metropolitana de Barcelona i de la baixa densitat de l'àrea dels Pirineus. Al respecte, Enric Lluch (Nel-lo, 2003, p. 91) considera que la Catalunya Central té l'opció d'articular-se com a *Terza Catalogna*, en un sentit similar al de la *Terza Italia*, entre "el motor metropolità barceloní i les terres agropecuàries i turístiques del Pirineu i Lleida". Partint d'aquesta configuració, Nel-lo aposta per a què les ciutats d'Igualada, Manresa i Vic "exerceixin un cert

paper de xarnera entre les comarques de l'interior i de l'àmbit metropolità", és a dir que potenciïn les interrelacions amb Barcelona i, alhora, amb Berga, Solsona, Ripoll, la Seu d'Urgell, Puigcerdà, Cervera...

Diverses aportacions van més enllà, i aposten per la constitució d'una xarxa formal i estructurada de ciutats que les agrupi. Valls (2004) i Ludevid (2007) apunten que l'única opció estratègica possible per a Igualada, Berga, Solsona, Vic i Manresa és el treball en xarxa, en aspectes comuns o que requereixen un front comú. A partir d'aquest punt, Bailo i Rull (2003) proposen que la xarxa s'articuli a partir dels fluxos de coneixement, comercials, de transport públic, de comunicacions entre "mar-muntanya", i com un territori d'espais protegits i de limitació del creixement urbanístic de la regió metropolitana. En aquesta direcció resulten inspiradores les xarxes "Consorci Transversal" i "Eix Diagonal", explícitament projectades per i per a les ciutats mitjanes de la Catalunya interior i que compten amb la participació de Manresa i Vic, i Manresa i Igualada (i oberta a Berga) respectivament (Riera i Ganau, 2009).

5.2.6. Terra de ningú

La Catalunya Central és moltes vegades el resultat de fer complir la premissa metageogràfica de no deixar espais buits sense adscriure. En opinió de López (2006, p. 694) el fort nivell de consolidació de la resta de regions de Catalunya ha creat un espai central no clarament definit que, "si bé per extensió s'ha volgut interpretar com una regió més, sembla no gaudir del mateix nivell d'integració i coincidència d'interessos que les altres". Per aquesta raó López (2006) qualifica aquesta regió com a "terra de ningú", semblant a altres tractes com "àmbit irreal", com recull Mercader (2002). De fet, en el *Pla Territorial General de Catalunya* (1992, p. Info.9.1) la Catalunya Central és definida com l'àmbit "de transició entre les comarques metropolitanes i la resta", sense especificar aquest àmbit de transició. El caràcter de "transició" o de "terra de ningú" és fruit de la consideració d'un territori que no encaixa en cap altra realitat territorial i que ha de ser gestionat de forma separada de les dinàmiques metropolitanes, lleidatanes i pirinenques (com s'especifica en el *Pla de Carreteres de Catalunya*, 1987, i Bailo i Rull, 2003). No és tant que es vulgui gestionar la Catalunya Central, sinó més aviat la Regió Metropolitana de Barcelona o l'Alt Pirineu.

6. Conclusions

La Catalunya Central resulta un interessant cas de construcció metageogràfica, no només per aquesta regió en si mateixa sinó també en el context català. Cal insistir que la Catalunya Central ha estat i és una de les peces clau de la regionalització de Catalunya. Resulta interessant almenys en dos aspectes. En primer lloc, una anàlisi metageogràfica crítica posa de manifest diverses febleses.

Així, i servint d'exemple per la seva gravetat, en bona part de les propostes la seva conceptualització no s'ha produït després de l'anàlisi de la realitat territorial del país, sinó que prèviament ja es contemplava la seva creació, sovint recolzant-se en una o altra interpretació territorial. D'aquí que, i unit al fet que la regionalització s'hagi produït a remolc d'una divisió comarcal prèvia, hi hagi en molts casos una manca de claredat en els criteris utilitzats. No són poques les propostes que en realitat no expliquen les veritables raons, bé per descuit o bé perquè volgutament són amagades.

En segon lloc, perquè les premisses de la metageografia en mosaic-estatista sobre què es basteix generen diverses tensions territorials, com posa en evidència l'existència de múltiples delimitacions i interpretacions territorials. En aquesta mateixa direcció apunten altres tensions, que resten per una altra anàlisi, com la competència per la capitalitat, els desacords en l'adscripció de municipis i comarques o les reivindicacions de les plataformes "Per una Vegueria Pròpia" i "Per la Vegueria de l'Alt Ter", a favor de les vegueries del Penedès *històric* i de l'Alt Ter respectivament, entre d'altres (Oliveras i Giménez; 1992; Badia, 2005; Burgueño, 2005; Tarroja; 2005 i 2008; López, 2006; Torner, 2006; *La Catalunya central, avui*, 2007).

D'altra banda, la complexitat de la seva construcció i les tensions generades mostren que la concepció tradicional de la regió –construïda d'acord a la metageografia en mosaic-estatista– no és del tot vàlida i, per tant, caldria recórrer a les solucions que ofereix en aquest sentit la metageografia en xarxa. Es pot argumentar que seguint la lògica d'aquell primer tipus metageogràfic, la construcció metageogràfica de la Catalunya Central no s'ha acomplert, ja que no s'ha imposat una única realitat regional.

Les raons que han conduït a aquest "fracàs" ja s'han anat anotant al llarg de l'article. En cap cas no es deuen a la manca d'arguments històrics, geogràfics, identitaris i administratius (que són i podrien ser molts), sinó que són de caire políticossal. Sintèticament es poden indicar la manca d'identitat comuna en el conjunt del territori; la manca de reconeixement i identificació d'allò que és la "Catalunya central"; la competència territorial entre les ciutats d'Igualada, Manresa i Vic; la incapacitat de la defensa d'interessos territorials comuns; i l'existència de poders locals recelosos d'un possible poder regional que els podria desafavorir. Això, lluny de significar que la construcció de la Catalunya Central és impossible, suggereix que cal treballar per arribar a un consens d'acord a unes altres regles. El reconeixement d'aquest fet ha de permetre continuar amb la seu procés de construcció, possiblement per mitjà de la presa d'una decisió imperfecta (i reconèixer-ho així), acceptant les seves limitacions, però amb l'objectiu de començar a actuar i gestionar aquest territori.

En aquest sentit alguns agents locals del conjunt de la Catalunya Central estan apostant en aquesta direcció. D'acord amb Durà (2006) o Mercader (2002, p. 6) això, en definitiva, implica que aquest procés passi "per la construcció i consolidació de les infraestructures necessàries (de connexió exterior i vertebració

interior) i per la creació d'un fòrum comú entre les diverses administracions locals, però passa també per la creació d'un sentiment de conjunt o comunitat de la població. I en això darrer, cal també la concurrència dels mitjans de comunicació". El cert és que comença a existir una voluntat de coordinació en la xarxa de ciutats d'aquesta regió (Mercader, 2002; López, 2006; Ludevid, 2007). Així es produeix una col·laboració en l'administració pública local (desenvolupament de projectes culturals o econòmics compartits, mancomunitat de serveis...) tant entre municipis del mateix àmbit comarcal i subcomarcal (l'Alta Segarra, el Moianès, el Lluçanès, les Valls del Montcau...), com de diferents àmbits (Manresa i Vic és el cas més notable). Així mateix aquesta xarxa també s'està produint des d'altres àmbits, com mostren els casos del projecte de l'Eix Tecnològic Girona–Lleida, en el qual participaren el Centre Tecnològic de Manresa (CTM) i el Centre Tecnològic d'Osona i Ripollès (CTOR), o a nivell sindical amb les unions territorials del Bages-Berguedà d'UGT i CCOO. Per últim, i com s'ha dit tantes i tantes vegades durant els darrers 30 anys, això ha d'acompanyar-se de la resolució del debat sobre el model d'organització territorial: fins a quin punt es vol acostar l'administració pública a la població, amb quins continguts competencials s'ompliria el nivell regional, de quin poder polític es dotarien...

Bibliografia

- ADAMO, Francesco (1983). "Riflessioni sulla metageografia delle località centrali". *Rivista Geografica Italiana* [Florència], núm. 90 (1), p. 3-27.
- AGNEW, John (1999). "Regions on the mind does not equal regions of the mind". *Progress in human geography* [Londres], núm. 23(1), p. 91-96.
- BADIA, Enric (2005). "La vegueria, un lent camí". *Dossier 2005. La Catalunya central, avui* [Manresa], núm. 1, p. 4-5.
- BAILO, Manuel; RULL, Rosa (2003). "VIGUMARRERSOT: les ciutats intermèdies". A: VIVES, A. et al. (dir.): *HiperCatalunya: territoris de recerca*. Barcelona: Institut d'arquitectura avançada de Catalunya, p. 130-149.
- BRICOLLÉ, David (2005). "La Catalunya central es converteix en la cruïlla dels grans eixos". *Dossier 2005. La Catalunya central, avui* [Manresa], núm. 1, p. 12-14.
- BURGUEÑO, Jesús (1991). "Els primers assaigs de regionalització a Catalunya: 1813 i 1820". *Primer Congrés Català de Geografia*, vol. III, p. 121-134.
- (1995). *De la vegueria a la província. La formació de la divisió territorial contemporània als Països Catalans*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- (2003). *Història de la divisió comarcal*. Barcelona: Rafael Dalmau
- (2005). "Un nou estatut també vol dir un nou mapa". *Dossier 2005. La Catalunya central, avui* [Manresa], núm. 1, p. 6.
- (2007). "Un present amb molta història". *Dossier 2007. La Catalunya central, avui* [Manresa], núm. 3, p. 4-6.
- CASADEVALL, Robert (2003). "L'organització territorial de l'administració de la Generalitat de Catalunya". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 55, p. 57-108.

- CASASSAS, Lluís (1984). "Sobre una nova visió del territori central de Catalunya". *Dovella. Revista cultural de la Catalunya central* [Manresa], núm. 14, p. 27-32.
- CASASSAS, Lluís; CLUSA, Joaquim (1981). *L'organització territorial de Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- COMISSIÓ D'EXPERTS (2000). *Informe sobre la revisió del model d'organització territorial de Catalunya*. Barcelona: Departament de Governació.
- DEMATTEIS, Giuseppe (1985). *Le Metafore della Terra: la geografia umana tra mito e scienza*. Milà: Feltrinelli
- (2002). "De las regiones-área a las regiones-red. Formas emergentes de gobernabilidad regional". A: SUBIRATS, Joan (coord.). *Redes, territorios y gobierno. Nuevas respuestas locales a los retos de la globalización*. Barcelona: CUIIMPB, p. 163-175.
- DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES (1987). *Pla de Carreteres de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (1992) *Projecte de Pla Territorial General de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (1995) *Pla Territorial General de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (2006) *Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Dossier 2007. La Catalunya central, avui* (2007). [Manresa: Regió7]. Monogràfic "La vegueria pendent", 74 p.
- DURÀ, Antoni [dir.] (2006). *Informe de les entrevistes a vint-i-dos experts externs referides al desenvolupament futur de la comarca del Berguedà. Procés estratègic "Berguedà 2010. La comarca que volem"*. Consell Comarcal del Berguedà [document intern].
- FERRER, Llorenç (1987). *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central segles XVIII-XIX*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- GLANADELL, Francesc *et al.* (2005). *El problema comarcal de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia [1ª ed. 1931].
- GORDON, Eric (2006). *Digital cartographies: from metageography to locality in online navigation*. http://turbulence.org/blog/Gordon_digcart.pdf
- JENSEN, Ole B.; RICHARDSON, Tim (2004). *Making European Space: mobility, power and territorial identity*. Londres: Routledge.
- LEWIS, Martin W.; WIGEN, Kären E. (1997). *The myth of continents. A critique of metageography*. Berkeley-Los Angeles: University of California Press.
- (1999). "A Maritime Response to the Crisis in Area Studies". *The Geographical Review* [Nova York], núm. 89 (2), p. 161-168.
- LLUCH, Enric; NEL-LO, Oriol [ed.] (1984). *El debat de la divisió de la divisió territorial de Catalunya. Edició d'estudis, propostes i documents (1939-1983)*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- (1996). "Lesdevenidor del Berguedà: una reflexió i vuit preguntes". *L'Erol. Revista Cultural del Berguedà*. [Berga], núm. 50, p. 30-36.
- LLURDÉS, Joan Carles (1994). "L'articulació territorial de la Catalunya interior a l'entorn del diari *Regió 7*". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 37, p. 55-89.
- LUSSÀ, Rafel (1983). "La Catalunya Central i el territori català". A: LLUCH, Enric; NEL-LO, Oriol [ed.] (1984). *El debat de la divisió de la divisió territorial de Catalunya. Edició d'estudis, propostes i documents (1939-1983)*. Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 1080-1082.
- (2002) *Canvi industrial i projectes de desenvolupament al Bages i al Berguedà, 1975-1998*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.

- LUDEVID, Jordi (2007). "Una imatge per a les comarques centrals". *Dossier 2007. La Catalunya central, avui* [Manresa], núm. 3, p. 18.
- LUDEVID, Jordi *et al.* (2003a). "Bases per a una estratègia territorial de les Comarques centrals". *Elements de debat territorial* [Barcelona], núm. 17, 229 p.
- (2003b). "Les comarques centrals". *Papers, Regió Metropolitana de Barcelona* [Barcelona], núm. 39, p. 43-59.
- LÓPEZ, Joan (2006). "Cinco criterios de ordenación territorial desde y para las regiones catalanas". A: TARROJA, A.; CAMAGNI, R. [coord.]. *Una nueva cultura del territorio. Criterios sociales y ambientales en las políticas y el gobierno del territorio*. Barcelona: CUIIMPB, p. 691-706.
- MERCADER, Montserrat (2002). *Resum i classificació d'estudis i propostes sobre desenvolupament del territori a les Comarques Centrals de Barcelona*. Barcelona: Diputació de Barcelona (document intern).
- NADAL, Francesc [coord.] *et al.* (1994). *L'organització territorial de l'administració pública de Catalunya*, 2 vol. Barcelona: Diputació de Barcelona (document intern).
- NEL-LO, Oriol (2003). *Lletres de batalla. Política i territori a Catalunya*. Lleida: Pagès.
- OLIVERAS, Josep (2004). "Memòria de ciutats concretes i ciutats borroses". A: GRANERO, A.; SUNYOL, V. *Manresa Vic, retorns d'un retorn*. Vic: H. Associació per a les Arts Contemporànies - Eumo, p. 92-96.
- OLIVERAS, Josep; GIMÉNEZ, José Antonio (1992). *El Bages. Transició industrial i centralitat territorial*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- OLIVERAS, Xavier (2009). *La construcció metageogràfica de l'Arc mediterrani*. Universitat Autònoma de Barcelona: tesi doctoral.
- PUJOL, Rafael [dir.] (2001). *Administració local i territori a Catalunya. Nou model d'organització territorial*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- RAFFESTIN, Claude (1978). "Du paysage à l'espace ou les signes de la géographie". *Hérodote* [París], núm. 9, p. 90-104.
- (1983). "Introduzione". A: RAFFESTIN, C. [ed.]. *Geografia politica: teorie per un progetto sociale*. Milà: Unicopli, p. 11-18.
- REBAGLIATO, Joan (1989). "La divisió regional de Catalunya". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 18, p. 85-106.
- RIERA, Pilar; GANAU, Joan [ed.] (2009). *Xarxes de ciutats a Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- SABATÉ, Flocel (1997). *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana.
- SOLÉ, Lluís (1975). "Sobre el concepte de regió geogràfica i la seva evolució". A: *Miscel·lània Pau Vila*. Granollers: Montblanc-Martin, p. 413-478.
- SUTERMEISTER, Paul (2008). "O paradigma como metageografia: argumentos em favor da ciência geográfica nos cursos de relações internacionais". *Revista Espaço Acadêmico* [Maringá], núm. 87, p. 1-7.
- TARROJA, Àlex [dir.] (2005). *Anuari Territorial de Catalunya 2004*. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori.
- [dir.] (2008). *Anuari Territorial de Catalunya 2007*. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori.
- TAYLOR, Peter J. (2003). *World city network. A global urban analysis*. Londres: Routledge.
- TORNER, Adrià (2006). "El problema territorial". *El Pou de la Gallina* [Manresa], núm. 215, p. 26-27.

- UNWIN, Tim (1999). "Review: The Myth of Continents: A Critique of Metageography". *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* [Cambridge], núm. 62 (1), p. 204-205.
- USCANGA, Carlos (2002). "Áreas regionales y relaciones internacionales: hacia una nueva metageografía". A: ARROYO, Graciela; ROMERO, Alfredo [eds.]: *Regiones del mundo. Problemas y perspectivas: diálogos para su estudio*. Mèxic: Centro de Relaciones Internacionales, p. 67-80.
- VALLS, Jordi (2004). "Equilibri territorial i... social". A: GRANERO, A.; SUNYOL, V. *Manresa Vic, retorns d'un retorn*. Vic: H. Associació per a les Arts Contemporànies - Eumo, p. 16-19.
- VILA, Pau (1977). *La divisió territorial de Catalunya. Selecció d'escrits de geografia*. Barcelona: Curial.
- (2003). *Resum de geografia de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia [1^a ed. 1928-36].
- WHITE, Hayden (1973). *Metahistory: the historical imagination in Nineteenth Century Europe*. Baltimore: John Hopkins University Press.